

פרק מתוך הספר "שיר השירים – וידויו של משיח"

מאת אריה נפתלי

כל הזכויות שמורות © 2013

שלמה – מלך משיח בן דוד

(או: איך לא להציל את העולם בשלושה שלבים פשוטים)

כזכור, התורה נבאה שכאשר בני ישראל יתישבו בארץ הם ירצו מלך:

"כִּי-תבֹּא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וּירָשְׁתָּהּ וְיִשְׁבַּתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ: 'אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכֹל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי'. שׁוּם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. מִקִּרְבֵּי אֲחִיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ; לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא-אֲחִיךָ הוּא. רַק לֹא-יִרְבֶּה-לוֹ סוּסִים וְלֹא-יָשִׁיב אֶת-הָעַם מִצְרַיִמָה לְמַעַן הִרְבּוֹת סוּס; וְהוּא אָמַר לָכֶם: 'לֹא תִסְפוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד'. וְלֹא יִרְבֶּה-לוֹ נָשִׁים, וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ; וְכִסֹּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד. וְהִנֵּה כְּשִׁבְתֶּנוּ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל-סֵפֶר מְלִפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. וְהִיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל-יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאֵה אֶת-ה' אֱלֹהָיו, לְשֹׁמֵר אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה, לַעֲשׂוֹתָם. לְבַלְתִּי רוּם-לְבָבוֹ מֵאֲחִיו, וּלְבַלְתִּי סוּר מִן-הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאל, לְמַעַן יֵאָרֶיךָ יָמִים עַל-מַמְלַכְתּוֹ, הוּא וּבָנָיו, בְּקִרְבֵּי יִשְׂרָאֵל."¹

בקיצור, יש פה שלוש מצוות עשה ושלוש מצוות לא תעשה: המלך חייב להיות מזרע ישראל, הוא חייב לכתוב שני עותקים של התורה, והוא חייב ללמוד את התורה כל ימי חייו כדי שיישאר חכם ועניו. הלאוויים: אסור למלך להרבות בסוסים (שמסמלים כח צבאי בניגוד לאמונה בכח ה'), וגם מסמלים את מצרים), אסור

¹ דברים י"ז י"ד-כ', משנה תורה – הלכות כלי המקדש

להרבות בנשים (מותר עד 18, כמו שהיו לדוד המלך) ואסור להרבות בכסף וזהב (הכמות המותרת לא נקובה).

לפני שנמשיך עם הסיפור שלנו חשוב שנבהיר את המושג "מְשִׁיחַ". פירוש המילה בתנ"ך הוא לא פחות ולא יותר ממי שנמשח בשמן המשחה הקדוש, או שמן אפרסמון במקרה של מלכים שאינם משושלת דוד.² שמן המשחה יש רק אחד, הוא נרקח ע"י משה עפ"י מצוות ה', והוא משמש שלושה דברים: משיחת הכלים של המשכן (המקדש הנייד שבנו בני ישראל במדבר), משיחת הכהנים הגדולים וכהני מלחמה, ומשיחת מלכים מזרע דוד. עם התופעה של ישוע (ישו) והנצרות המושג "משיח" הפך לזה של מושיע על-אנושי או אלוהי שתפקידו לגאול את העולם ולמשול על האנושות בשלום נצחי, או לפחות עד שנת 7,000, אז העולם אמור לבוא לקצו. למרות שהמילה Christ באה מהמילה היוונית Χριστός שפרושה פשוט "הנמשח", למשיחה של ישו לא היה שום קשר לשמן המשחה או למלכות; אשה פשוט משחה את רגליו עם שמן ארומטי.³

עם חלוף הדורות היהודים אימצו את התפיסה הנוצרית שלפיה המשיח הוא מושיע על-אנושי, ותנועות משיחיות קמו סביב דמויות כריזמטיות דוגמת שבתאי צבי והרבי מליובביץ'. תפיסה זו אינה מוזכרת בשום מקום בתנ"ך; תשעה מתוך עשרה אזכורים של "משיח ה'" מתכוונים למלך שאול המאד אנושי, ואילו האזכור היחיד של "משיח" שבספרי הנביאים, שעליהם מבוסס כל הרעיון של "הגאולה", מתכוון לכורש מלך פרס.⁴ רמב"ם,⁵ לדוגמה, למרות שהוא מונה את האמונה במשיח בין שלושה-עשר עיקרי האמונה, מתייחס למושג של משיח על-אנושי בפקפוק וטוען שגם אם יהיה מלך-משיח הוא לא ינגוד או ישנה את חוקי הטבע:

---

² שמות ל' כ"ב-ל"ב; משנה תורה הלכות כלי המקדש והעובדים בו א' י'; מלכים שלא מזרע דוד שנמשחו בשמן אפרסמון נמשחו מפך ואילו המלכים מזרע דוד נמשחו מקרן

³ "הברית החדשה" – מתי 7: 26, לוקאס 38: 7, מרקוס 3: 14, יוחנן 3: 12

⁴ ישעיהו מ"ה א'

⁵ הרב משה בן מימון, 1138-1204, אחד המפרשים הרבניים הבולטים בכל הזמנים ומחברו של משנה תורה, ספר המצוות, מורה נבוכים ועוד

"אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח, צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחייה מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטיפשים אומרים..."⁶

באופן מרתק, רמב"ם ממשיך ובתור דוגמה מזכיר את מה שכנראה מהווה הצעד הראשון לקראת האמונה במשיח גואל בהיסטוריה היהודית הלא-נוצרית:

"...אין הדבר כן, שהרי רבי עקיבה חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזבא המלך, והוא היה אומר עליו, שהוא המלך המשיח. ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות; כיון שנהרג, נודע שאינו משיח, ולא שאלו ממנו חכמים, לא אות ולא מופת."

"בן כוזבא" הינו כינוי-גנאי מלשון "כוזב" לשמעון בר כוכבא, מצביא שרבי עקיבא אכן ראה כמלך משיח ששלח הקב"ה כדי לגאול את ישראל מידי הרומאים.⁷ משנת 132+ עד 136+ בר כוכבא הוביל מרד בניסיון אחרון נואש להחזיר את ארץ ישראל לידי עם ישראל. המרד נכשל וזה היה המאמץ הרציני האחרון לזכות בריבונות יהודית על ארץ ישראל עד המאה ה-20.

רמב"ם ממשיך:

"אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או יהיה שום חידוש במעשה בראשית. אלא העולם כמנהגו נוהג."⁸

מצווה היא מן התורה לבנות מקדש לה': "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם".⁹ זאת מצווה ככל המצוות ואין שום אינדיקציה במקרא שצריך "משיח" כלשהו כדי לקיים אותה. עם זאת, קיים עקרון בסיסי מבוסס על דברי הנביאים שיבוא זמן שבו יהיה בית מקדש בירושלים שאליו יעלו כל גויי העולם כדי לעבוד את האל האחד "כִּי בֵּיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים"¹⁰, "וְכִתְּבוּ חֻבּוֹתָם לְאַתִּים וְחִנִּיתוּתֵיהֶם

⁶ רמב"ם, משנה תורה הלכות מלכים י"א ו'

⁷ תלמוד ירושלים מסכת תענית ד' כ"ד א'

⁸ רמב"ם, משנה תורה, הלכות מלכים, י"ב-א'

⁹ שמות כ"ה ח'; רמב"ם, משנה תורה, הלכות בית הבחירה א' א'

¹⁰ ישעיהו נ"ו ז'

לְמִזְמֵרוֹת; לֹא-יִשָּׂא גֹי אֶל-גֹּי חֶרֶב וְלֹא-יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה”¹¹. לזמן הזה קוראים
”ימות המשיח”.

אין צורך למשוך בן של מלך מזרע דוד אלא אם כן יש מחלוקת לגבי הירושה. כך
היה עם שלמה. לכן שלמה ממש היה מלך משיח בן דוד. ועכשיו נחזור לסיפור שלנו.

שלמה מתחיל את שלטונו בטיפול בכמה עניינים לא סגורים שהשאיר לו אביו – הוא
מתפטר מכמה אויבים מהעבר ומפנק ידיד ותיק, וגם מוציא להורג את אחיו החורג
אדוניהו שבחוצפתו מבקש את אבישג השונמית לאשה בניסיון כושל לקחת לו את
המלוכה.¹²

בגיל 16 שלמה מתחתן עם הראשונה בסדרה ארוכה של נשים, לא אחרת מאשר בתו
של פרעה, מלך מצרים. על זה הוא יחטוף בהמשך, כפי שנראה. בערך בתקופה הזאת
שלמה הולך לגבעון, שם נמצא מזבח הנחושת שעשה משה במדבר, כדי להעלות
זבחים. שם ה' נגלה אליו ושואל אותו מה הוא יכול לתת לו. שלמה מבקש:

”וְנָתַתְּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת-עַמְּךָ, לְהִבִּין בֵּין-טוֹב לְרָע, כִּי מִי
יֹכֵל לְשֹׁפֵט אֶת-עַמְּךָ הַכֹּבֵד הַזֶּה?”

ה' מרוצה מהתשובה שלו ועונה:

”יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא-שָׁאַלְתָּ לְךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא-
שָׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר, וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אִיבִיךָ; וְשָׁאַלְתָּ לְךָ הִבִּין לְשֹׁמֵעַ
מִשְׁפָּט, הִנֵּה עָשִׂיתִי כְּדַבְּרֶיךָ; הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כָּמוֹךָ
לֹא-הָיָה לְפָנָיִךָ, וְאַחֲרֶיךָ לֹא-יָקוּם כָּמוֹךָ. וְגַם אֲשֶׁר לֹא-שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי
לְךָ, גַּם-עֹשֶׁר גַּם-כְּבוֹד אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כָמוֹךָ אִישׁ בְּמַלְכִים, כָּל-יָמֶיךָ.
וְאִם תֵּלֵךְ בְּדַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֻסֵי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר הִלַּךְ דָּוִד אָבִיךָ -
וְהֶאֱרַכְתִּי אֶת-יָמֶיךָ.”¹³

¹¹ ישעיהו ב' ד'

¹² מלכים א' ב' י"ג-כ"ב

¹³ מלכים א', ג' טו-י"ד

אז שלמה מתעורר ומבין שהיה חלום – אבל לא רק חלום אלא חלום שהתגשם – הוא קם ממיטתו, מוציא את ראשו מבעד לחלון, ולהפתעתו הוא מבין את שפת הציפורים והחיות!¹⁴

תחת המלך שלמה, עם ישראל בארץ ישראל משגשג בצורה ללא תקדים – הנבואה הידועה של מיכה "איש תחת גפנו ותחת תאנתו" כבר הופכת למציאות¹⁵ ושלמה מושל בכל הארץ מנהר פרת ועד מצרים וחי בשלום עם כל הארצות השכנות לאורך כהונתו (כמעט). חכמתו מתפרסמת בכל העולם. בתנ"ך כתוב:

"וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה וַתְּבוֹנֶה, הֲרֵבָה מְאֹד; וַרְחֵב לֵב כְּחוֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֵת הַיָּם. וַתִּרְבַּח חֲכָמַת שְׁלֹמֹה מִחֲכָמַת כָּל-בְּנֵי-קִדְשׁ וּמְכַל חֲכָמַת מִצָּרַיִם. וַיִּחַפְּסוּ מִכָּל-הָאָדָם... וַיִּדְבֹּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף. וַיִּדְבֹּר עַל-הָעֵצִים, מִן-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְעַד הָאֵזוֹב אֲשֶׁר יֵצֵא בְּקִיר; וַיִּדְבֹּר עַל-הַבְּהֵמָה וְעַל-הָעוֹף, וְעַל-הַרְמֵשׁ וְעַל-הַדְּגִים. וַיָּבֵאוּ מִכָּל-הָעַמִּים לְשִׁמְעַע אֶת חֲכָמַת שְׁלֹמֹה מֵאֵת כָּל-מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת-חֲכָמַתוֹ."¹⁶

בשנה הרביעית למלכותו שלמה מתחיל את המעשה הגדול של חייו – בנין בית המקדש בהר המוריה. למרות שהבנין עצמו לא היה גדול במיוחד – בערך 30 מטר אורך,¹⁷ 10 מטר רוחב ו 15 מטר גובה – לא היה כדוגמתו מבחינת היופי והפאר של המבנה והחומרים שהשתמשו בהם. היסוד היה נס הנדסי; הוא נבנה סביב אבן השתיה, שנחשב לטבורו של העולם, הנקודה שממנה כל היקום התפשט בזמן הבריאה, שם יעקב הניח את ראשו וחלם על מלאכים עולים ויורדים בסולם לשמיים. הוא קרה למקום "שער השמיים". לפי האיסלם זה הסלע שממנו מוחמד עלה לשמיים, איפה שנמצא היום כיפת הסלע.

כמויות עצומות של עצים בשביל בניית בית המקדש והארמון ששלמה בונה אחר כך מסופקות ע"י חירם מלך צור (במה שהיה אז פיניקים), ידיד ותיק של אביו דוד,

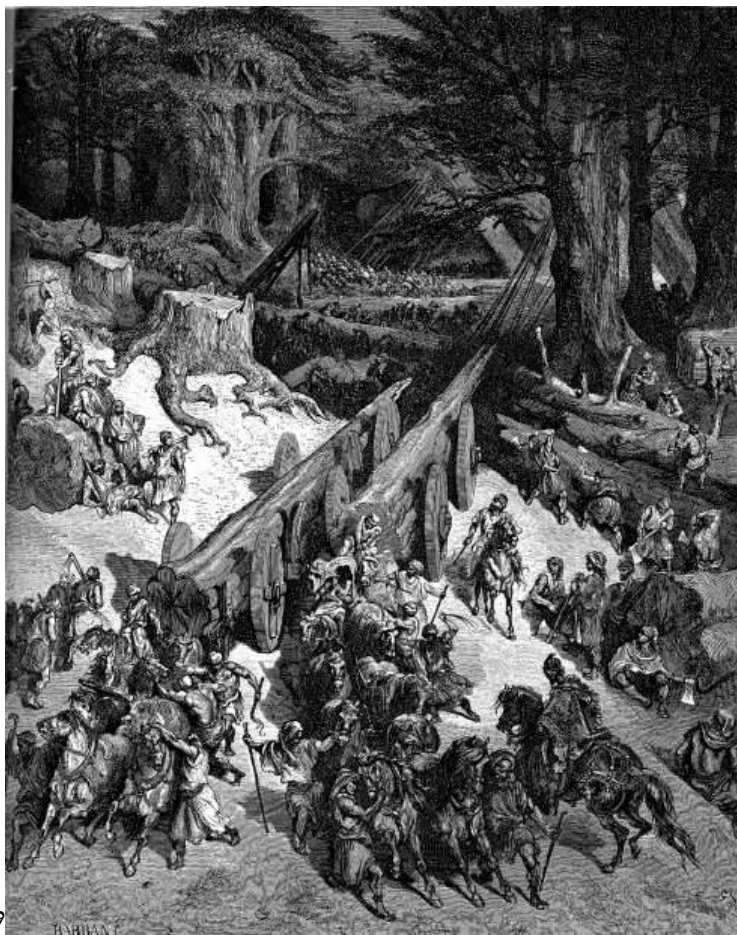
¹⁴ ר' שה"ש רבא א' א'

¹⁵ מלכים א', ה' ה'

¹⁶ מלכים א', ה' טי-י"ד

¹⁷ 60 אמה, כל אמה = בערך 50 ס"מ

מיער הלבנון. אבני היסוד, שהרבה מהן אפשר לראות עד היום, הן ענקיות, כל אחת בערך מטר בגובה ובעומק ויותר ממטר באורך, כאשר כל אחת שוקלת ארבעה עד חמישה טון. אבנים אלה נחצבו במקום אחר, כך ש"מקבות והגִּרְזָן, כָּל-כְּלֵי בְרִזָּל, לֹא-נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהֶפְנֹתוֹ."¹⁸ (תארו לעצמכם איזה רעש היה אם כן היו נשמעים!)

19

קירות האבן אז צופו בעץ ארז עם צורות מגולפות כך ששום אבן לא נראתה, ואז כל הבנין כולל הרצפה צופה בזהב מבפנים ומבחוץ. כמויות עצומות של זהב גם שמשו לעשיית המזבח, השולחנות ללחם הפנים, עשר מנורות ענקיות שעמדו משני צדי המנורה המקורית שיוצרה במדבר, שני סוגים של כלי נגינה, ועוד הרבה כלים לבית המקדש.

בחצר עמד ה"ים", בריכה עגולה מסיבית עשויה ממתכת יצוקה עם תבליטים אורנמנטליים של שושנים מסביב, בערך חמישה מטר בקוטר ושניים וחצי בגובה,

¹⁸ מלכים א', ו' ז'

¹⁹ "כריתת ארזים לבניית בית המקדש" – פול גוסטב דורה

שנתמכה על גבי 12 שוורים ממתכת. עוד בחצר היו כוורים מנחושת עם ברזים מעוטרים עם צורות של אריות, שוורים וכרובים. מערכות המים האלו היו מעשה הנדסה מרשים בפני עצמו כיוון שבית המקדש עמד על הר המוריה – גבוה מכל מקור מים מקומי. ברם, היה צורך בכמויות עצומות של מים בשביל פולחן המקדש, ניקוי הדם הרב, שתיה, רחצה וכ"ו. אז איך עשו את זה? הנוסע והסופר מהמאה ה-18 ג'וסיאס פורטר מסביר:

"בְּכֹחַ שְׁלֵמָה פּוֹתְחוֹת לָנוּ צוֹהַר לְטִיב וְלִהְיִשְׁגִּים שֶׁל הַהֲנַדְסָה הַיְהוּדִית. כֹּאן הֵם נִיצְלוּ מֵעֵין-הַרִים טָהוֹר וְשׁוֹפֵעַ, אִגְרוּ אֶת מִימֵי הָעוֹדֵפִים בְּקִפְיָה וְתוֹשִׁיָה מִפְּלִיאָה, הִתְגַּבְּרוּ עַל מַכְשׁוּלִים טְבַעִיִּים גְּדוֹלִים, בָּנוּ אֶמֶת-מַיִם עַל הַרִים וְגִיָּאוֹת לְאוֹרֵךְ כַּעֲשָׂרָה מִיָּל, וְהִבִּיאוּ אֶסְפֶּקֶת מַיִם מְשׁוֹפַעֶת לְעִיר הַקּוֹדֵשׁ וְלִמְתַּחַם הַמִּקְדָּשׁ. אֲנִי הִתְחַקֵּיתִי אַחֲרֵי אֶמֶת מַיִם אַחַת לְכָל אֹרֶכְהָ."²⁰

21

²⁰ Porter, Josias L., *Jerusalem, Bethany and Bethlehem*, London: Thomas Nelson and Sons, 1887
²¹ "Pools of Solomon" – Sir Charles Wilson, *Picturesque Palestine Sinai and Egypt Vol. I*, London: J.S. Virtue and Co. 1881

באשר לטענה שבריכות שלמה נבנו ע"י הרומאים, ר' Sir Charles Wilson, *Picturesque Palestine Sinai and Egypt Vol. I*, London: J.S. Virtue and Co. 1881 עמ' 77, 113, 138

חשוב לציין כי למרות הדעה הרווחת, היהדות מפרשת את המצוה "לא תעשה פסל" אחרת מאשר האיסלם – שלפיו אסור לעשות פסלים בכלל – כאשר עפ"י היהדות המצוה מתיחסת לעשיית פסל שמייצג את האל או לעבוד את הפסל. בקודש הקדשים עצמו היו שני כרובים ענקיים עשויים מעץ זית מצופה זהב – כחמישה מטר בגובה עם מוטת כנפיים של חמישה מטר כל אחד.

שלמה גם בונה חומה מסביב לעיר ירושלים שגובהה כ-6 מטר.²² כדי לבצע את מעשי הבניה, ההנדסה, האומנות והאמנות הכבירים האלה שלמה מגייס כח עבודה אדיר – 30,000 פועלים מכל ישראל בנוסף ל-70,000 סבלים ו-80,000 חוצבים, ועליהם 3,300 מפקחים.²³ קצרה היריעה לתאר את פרטי הבנין אבל הקורא כבר יכול להתחיל תאר לעצמו עד כמה מפואר היה בית המקדש.

מתישהו במשך הבניה ה' מדבר אל שלמה בפעם השניה, הפעם לא בחלום...

"וַיְהִי דְבַר-ה' אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: הַבֵּית הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בִּנְה, אִם-תִּלְדָּךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה, וְשִׁמְרָתָ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לְלַכֵּת בָּהֶם, וְהִקְמַתִּי אֶת-דְּבָרֵי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ – וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעְזֹב אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל."²⁴

לאחר שבע שנות בניה הושלם בית המקדש ושלמה אוסף את זקני ישראל וראשי השבטים כעדים כשהכהנים (צאצאי אהרון, אחיו של משה) נושאים את ארון הברית, שבתוכו שני לוחות הברית הראשונים, מעיר דוד למעלה לבית המקדש. בראש השנה כל הגברים שבישראל מתאספים בירושלים ומעלים זבחים "אשר לא ייספרו ולא יימנו מרוב".²⁵ הכהנים נושאים את הארון לתוך בית המקדש ומניחים אותו בקודש הקדשים, שנמצא בדיוק מעל אבן השתיה. כשהכהנים יוצאים מקודש הקדשים אלהים נותן אות אדירה שכל עמלם לא היתה לשווא: ענן הכבוד, הסימן שהשכינה שורה שם, ממלא את האולם. אז שלמה מדבר אל העם; הוא כורע על ברכיו, פורש ידיו השמיימה, ומתחיל את נאומו המרשים והדרמטי למדי עם המילים: "ה' אמר לשכון בערפל." בנאום הוא מאשר את התחיבותו של עם ישראל

²² קטע מהחומה נתגלה בשנת 2010, כולל בית שערים, מגדל שומרים ובנין סמוך. הארכאולוגית שפרה שם, אילת מזר, אישרה שמדובר בממצא מהמאה ה-10 לפנה"ס.

²³ מלכים א', ה' כ"ז-כ"ט

²⁴ מלכים א', ו' י"א

²⁵ אחרי חנוכת הבית שלמה זובח עוד 22,000 בקר ו-120,000 צאן, שגם אם זה לא "לא יספר מרוב" זה בכל זאת מנגל רציני.

לאלוהים וקובע את ירושלים ואת בית המקדש כמקום שאליו תפילות יופנו לדורות:

”וְשָׁבוּ אֵלַי בְּכָל-לִבָּבם וּבְכָל-נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ אֲרָץ אֲרָץ אֲשֶׁר-שָׁבוּ אֹתָם, וְהִתְפַּלְלוּ אֵלַי דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבוֹתָם, הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ, וְהַבַּיִת אֲשֶׁר-בִּנִית (בְּנִיתִי) לְשִׁמְךָ.”²⁶

החגיגה נמשכת עד אחרי חג סוכות ובאותה שנה לא צמים ביום הכיפורים.²⁷

סוף-סוף, 487 שנה אחרי יציאת מצרים, הכל מוכן לימות המשיח: לה' יש את משכן כבודו בעיר הבחירה ירושלים, הכהנים עושים את עבודת הקודש, עם ישראל חי בשלום ובעושר, ובפעם הראשונה בהיסטוריה אפשר לקיים את כל תרי"ג מצוות התורה. הדרך סלולה לשלום נצחי בעולם. כל מה שנדרש זה ששלמה ימלא את הצד שלו בעסקה.

שש שנים אחר כך, שלמה, כעת בן 30, מסיים את בניית ארמונו המפואר, לו הוא קורא "בית יער הלבנון" כיוון שהוא בנוי בצורת יער עם ארבע שורות של עמודי ארז

²⁶ מלכים א' ח' מ"ח

²⁷ מלכים א' ח' ס"ה

²⁸ "חנוכת בית המקדש של שלמה" – אוטו אליגיר – גלופה בעץ, 1700 לערך

ותקרה בצורת ענפי ברוש – שני סוגי העצים המאפיינים את יער הלבנון. אורך הארמון כ-50 מטר, רוחבו כ-25 מטר וגובהו כ-15 מטר, והוא כולל אולם מרכזי, לשכה לכס המלכות וחדרי שינה, בנוסף לבית לבת פרעה, שגדול פי שנים מהאולם המרכזי.²⁹ מעניין שגודל הארמון יותר מכפול גודלו של בית המקדש.

גולת הכותרת של הארמון היא כס המלכות של שלמה שעשוי משנהב מצופה זהב עם ארבע-עשר אריות מזהב ועוד חיות מזהב שעומדים זה מול זה על שש מדרגות, שבאמצעות מנגנון מתוחכם העלה את המלך ממדרגה למדרגה כאשר האריות פיזרו בשמים עד ששני נשרים הניחו אותו בכסא, נשר גדול הניח כתר על ראשו, נחש התיר את גופו מקביב רגליו של שלמה, והאריות והנשרים נעו למעלה וסככו על ראשו. אז ירדה יונה, לקחה את ספר התורה של שלמה מהארון שלו והניח אותו על ברכיו.³⁰

31

²⁹ מלכים א', ז' ב'-י"ב

³⁰ מלכים א' י"ח-כ', תרגום שני

³¹ "שלמה מאשר את התכנית לבית המקדש" – אנדראס ברוגר (1737-1812) הצייר מנצל את חירות היוצר; כס המלכות של שלמה נבנה רק אחרי בית המקדש. שימו לב לאישים המשקיפים ממעל: משה עם לוחות הברית, אברהם עם המאכלת, דוד עם הנבל, אפילו פסל החירות!

עכשיו שהכל במקום ושלמה יכול למלא את תפקידו ההיסטורי, המלך שלמה מעביר את 20 השנים הבאות בעשיית בדיוק מה שאלהים ציווה על מלכי ישראל לא לעשות – הוא מרבה בסוסים...

”וַיְהִי לְשִׁלְמֹה אַרְבָּעִים אֲלָף אֲרוֹת סוּסִים לְמֶרְכָּבו וּשְׁנַיִם-עָשָׂר אֲלָף פָּרָשִׁים”³²

הוא מרבה בכסף...

”וַיִּגְדַּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מְכַל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעֹשֶׂר וּלְחֻכְמָה. וְכָל-הָאָרֶץ מִבְּקָשִׁים אֶת-פָּנָי שְׁלֹמֹה לְשִׁמְעַ אֶת-חֻכְמָתוֹ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים בְּלִבּוֹ. וְהָמָּה מְבָאִים אִישׁ מִנְּחָתוֹ כְּלֵי כֶּסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּשְׁלֵמוֹת, וְנִשְׁק וּבְשָׂמִים, סוּסִים, וּפָרָדִים, דָּבָר-שָׁנָה בְּשָׁנָה... וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת-הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כְּאַבְנִים וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כְּשִׂקִּים אֲשֶׁר בְּשִׁפְלָה לְרֹב”³³

והוא מרבה בנשים...

”וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת-בֵּת-פְּרָעָה: מוֹאָבִיּוֹת, עַמּוֹנִיּוֹת, אֲדָמִיּוֹת, צְדָנִיּוֹת, חִתִּיּוֹת. מִן-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר-ה' אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא-תִבְאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא-יָבֹאוּ בָכֶם, אֲכֹן יִטּוּ אֶת-לִבְבְּכֶם אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם - בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה. וַיְהִי-לוֹ נָשִׁים שְׁרוֹת שְׁבַע מְאוֹת, וּפְלִגְשִׁים, שְׁלֹשׁ מְאוֹת...”³⁴

(הקורא ישים לב שהמואביות מוזכרות ראשונה; לפי רש"י גם בת פרעה היתה "אשה נכרית" בניגוד לטענת רבנים אחרים שהיא התגיירה).

כן, למלך שלמה יש כל מה שאפשר רק לחלום עליו – למעט הדבר האחד שכולנו חולמים עליו: אהבה אחת אמיתית. וזאת הסיבה לנפילתו – כפי שנראה בהמשך, זהו הסיפור שבלב שיר השירים. ובכן, למרות כל הפאר, ההערצה, העושר והחכמה

³² מלכים א', ה' ו'

³³ מלכים א', י' כ"ג-כ"ז

³⁴ מלכים א', י"א א'-ג'

האדירים שלו, שלמה עדיין לא מרוצה. אולי התאור הקולע ביותר של צמאונו הבלתי נרווה ואכזבתו המרה הוא שלו:

"הגדלתי מעשי: בניתי לי בתים, נטעתי לי כרמים. עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל-פרי. עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם, יער צומח עצים. קניתי עבדים ושפחות, ובני-בית הנה לי; גם מקנה בקר וצאן הרבה הנה לי, מפל שהיו לפני בירושלם. כנסתי לי גם-כסף וזהב, וסגלת מלכים והמדינות; עשיתי לי שרים ושרות, ותענגות בני האדם, שדה ושדות.³⁵ וגדלתי והוספתי מפל שהנה לפני בירושלם; אף חכמתי עמדה לי. וכל אשר שאלו עיני, לא אצלתי מהם. לא מנעתי את-לבי מפל-שמחה, כי-לבי שמח מפל-עמלי, וזה-הנה חלקי מפל-עמלי. ופניתי אני בכל-מעשי שעשו ידי, ובעמל שעמלתי לעשות; והנה הכל הכל ורעות רוח, ואין יתרון תחת השמש."³⁶

כמו שיר השירים, גם זה מעין וידוי. לא רק ששלמה לא מנסה לטייח את תאוות הבצע שלו, הוא אפילו מדגיש אותה שורה אחרי שורה – בניתי לי, עשיתי לי, נטעתי לי... לי, לי, לי.

בנקודה הזאת חשוב לזכור: לא רק ששלמה היה במצב הלא-בדיוק-מעורר-קנאה של להיות ה"בן של" דוד, האנדרדוג האולטימטיבי – וכולם הרי אוהבים את האנדרדוג – הוא מעולם לא ביקש להיות מלך, אלא שאמו ונתן הנביא כפו עליו את התפקיד כשהיה בן 12 בלבד. כמו עוד מנהיג גדול בישראל, משה, לא ניתנה לא ברירה. הרבה יותר קל לראות מזווית הראיה של שלמה כשאנחנו נזכרים בדברי ה' אליו כשהיה עוד נער:

"וגם אשר לא-שאלת נתתי לך, גם-עשר גם-כבוד אשר לא-הנה כמותך
איש במלכים, כל-ימך."

לא רק שלא היתה לו ברירה אלא להפוך למלך, גם ניתנו לו עושר וכבוד – שני המכשולים הגדולים למי ששואף להיות צדיק – שהוא בכלל לא ביקש. יתר על כן,

³⁵ כלי נגינה - נרחיב עליהם בהמשך.

³⁶ קהלת ב' ד-י"א

אלהים נתן לו את שתי ה"מתנות" האלה ללא תנאי, ואילו המתנה של חיים ארוכים הותנתה בדבקותו במצוות. וכמו שקורה הרבה עם מתנות שלא עמלנו בשבילם, לשלמה יש יחס ציני לעושרו, כפי שהוא מבטא באופן בוטה בספרו קהלת:

"...וְהִכְסֹף יַעֲנֶה אֶת-הַכֹּל."³⁷

גם חכמתו לא כל כך ערבה לו, שוב מסַפֵּר קהלת:

"כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב-כְּעֵס וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מִכְּאוֹב"³⁸

עוד נקודה שכדאי לציין כאן היא שלמרות כל האנשים הסובבים אותו, התנ"ך – כולל הספרים שהוא בעצמו כתב – מצייר את שלמה כאדם בודד. שלא כמו דוד, שהיו לו חברויות גדולות ונאהב ע"י עמו, לא מוזכר בתנ"ך שיש לשלמה אף חבר אחד, ורק אחת ממאות נשותיו ופלגשיו – נעמה, אמו של בנו הרשע רחבעם – מוזכרת בשם. אפילו בת פרעה, אשתו הראשונה, נקראת פשוט "בת פרעה". אמנם כששלמה ממנה את בעלי התפקידים בתחילת כהונתו³⁹ מוזכר ביניהם "זְבוּד בֶּן-נְתָן כֹּהֵן, רֵעֵה הַמֶּלֶךְ" אבל זהו תפקיד רשמי וזאת גם הפעם האחרונה שהוא מופיע. לשם השוואה, התנ"ך מספק לנו את שמותיהן של כל שמונה הנשים של דוד (עשר האחרות היו פילגשים).⁴⁰ בשיר השירים עצמו אנחנו רואים שכאשר לרועה יש חברים בין הרועים (א' ז'), שלמה עצמו מוקף ע"י שומרי-ראש וחנפנים (ג' ז', א' ג'). האנשים היחידים שיש לו איתם משהו קרוב ליחס אינטימי הם אמו בת-שבע,⁴¹ שממשיכה ליעץ לו, ושעושה לו עטרה לחתונתו עם השולמית⁴² (שעוד נראה אם הוא ישתמש בה בכלל), וחירם מלך צור, שכאמור סיפק לו כמויות עצומות של עצים ופועלים לבניית בית המקדש וארמונו. שלמה מתגמל אותו עם עשרים ערים בגליל. אבל כשחירם הולך לראות את הערים...

³⁷ קהלת י' י"ט

³⁸ קהלת א' י"ח

³⁹ מלכים א' ד' ה'

⁴⁰ ר' רד"ק על שמואל ב' ה' י"ג

⁴¹ ר' משלי ל"א

⁴² שה"ש ג' י"א

”וַיֵּצֵא חֵיכֶם מִצֹּר לְרֵאוֹת אֶת-הָעָרִים אֲשֶׁר נָתַן-לוֹ שְׁלֹמֹה וְלֹא יָשְׂרוּ
בְּעֵינָיו. וַיֹּאמֶר: מָה הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר-נָתַתָּה לִּי אַחִי? וַיִּקְרָא לָהֶם
’אַרְצֵי כְּבוֹל’ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.”⁴³

לחזור לסיפור שלנו...

כנראה שה' היה מוכן לסבול אפילו את העבירות הבוטות ביותר על מצוותיו. אבל
בסוף שלמה עובר כל גבול...

”וַיְהִי לְעַת זָקֵנָת שְׁלֹמֹה,⁴⁴ נָשְׂיוּ הַטּוֹ אֶת-לִבָּבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים
וְלֹא-הָיָה לִבָּבוֹ שָׁלֵם עִם-ה' אֱלֹהָיו כְּלָבֵב דָּוִד אָבִיו. וַיִּלְךְ שְׁלֹמֹה אַחֲרֵי
עֲשֹׂת־רַת אֱלֹהֵי צַדִּיקִים וְאַחֲרֵי מַלְכִּים שֶׁקֶץ עֲמָנִים. וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הַרְעָה
בְּעֵינָיו ה' וְלֹא מָלֵא אַחֲרֵי ה' כְּדָוִד אָבִיו. אַז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בַּמָּה לְכַמוֹשׁ
שֶׁקֶץ מוֹאֵב בְּהָר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרוּשָׁלַם, וּלְמַלְךְ שֶׁקֶץ בְּנֵי עַמּוֹן. וְכֵן עָשָׂה
לְכָל-נָשְׂיוֹ הַנִּכְרִיּוֹת, מִקְטִירוֹת וּמִזְבְּחוֹת לֵאלֹהֵיהֶן. וַיִּתְאַנֶּף ה' בְּשְׁלֹמֹה
כִּי-נָטָה לִבָּבוֹ מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּרְאָה אֵלָיו פְּעַמִּים.”⁴⁵

---

⁴³ מלכים א' ט' י"א-י"ב

⁴⁴ "זקנת שלמה" זה ענין יחסי כיוון שהיה רק בן 52 כשהוא נפטר. כזכור, דוד אביו חי עד גיל 70.

⁴⁵ מלכים א', י"א ד'-ט'

אם יש דבר אחד שאלוהים לא סובל זה עבודה זרה, קל וחומר ע"י מי שבנה את בית מקדשו! זוהי עבירה ישירה על הראשונה שבעשרת הדיברות! ה' מדבר אל שלמה בפעם השלישית והאחרונה:

”וַיֹּאמֶר ה' לְשִׁלְמֹה: יַעַן אֲשֶׁר הִיָּתָה-זֹּאת עִמָּךְ, וְלֹא שָׁמַרְתָּ בְרִיתִי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עֲלֶיךָ - קָרַע אֶקְרַע אֶת-הַמַּמְלָכָה מֵעַלְיֶךָ, וּנְתַתִּיָּהּ לַעֲבָדֶיךָ. אַךְ-בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָה, לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ; מִיַּד בְּנֶךָ אֶקְרַעְנָה. רַק אֶת כָּל הַמַּמְלָכָה לֹא אֶקְרַע; שֶׁבֶט אֶחָד אֶתֶן לְבְנֶךָ לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי, וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחָרְתִּי.”⁴⁷

יש פה גם איום וגם הבטחה. האיום ברור. מה ההבטחה? שבנו של שלמה יירש את המלוכה, דבר שאינו מובן מאליו; התורה קובעת כי המלוכה עוברת מאב לבן רק

⁴⁶ "העבודה הזרה של שלמה", יוליוס שנור פון קרולספלד (1794-1872)
⁴⁷ מלכים א', י"א י"א-י"ג

אם הבן "הגון".⁴⁸ דוד לא היה בנו של שאול. היה ברור ששלמה יירש את דוד רק כי ה' הבטיח לו. לעובדה הזאת תהיה חשיבות רבה בביאור שלנו.

מהרגע הזה אויביו של שלמה מבית ומחוץ מייסרים אותו עד שהוא נפטר מסיבות לא ידועות בגיל 52 בלבד כאיש ממורמר ומאוכזב, ספק עובד-אלילים, שהיה לו הכל וזרק הכל, מלך המשיח שהיה יכול להציל את העולם אבל בסוף אפילו לא יכל להציל את עצמו.

אפילוג קצר :

אחד הכשלים הגדולים – והמפתיעים – של שלמה הוא אי-יכולתו להעמיד יורש הגון, או בעצם להעמיד יורש בכלל. למרות 700 הנשים, 300 הפילגשים ו"עלמות אין מספר", התנ"ך מספר שלשלמה היו רק שתי בנות ובן אחד.⁴⁹ כפי שראינו לעיל, התורה עומדת על כך שמלך ישראל יהיה "אחד העם":

"מִקְרָב אַחִיךָ תִּשֵׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ; לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא-אַחִיךָ הוּא."⁵⁰

בנו היחיד של שלמה הוא רְחַבְעָם, שאמו נעמה היא עמונית עובדת-אלילים ולכן זכאותו למלכות מפוקפקת. למרות זאת, היות והוא בנו היחיד של המלך הוא לא מהסס ליטול את המלוכה אחרי מות אביו. רחבעם מזרז את קיום איומו של ה' כשהוא מתגלה כנוכל אמיתי; כשהעם אומר לו:

"אַבְיָד הַקֶּשֶׁה אֶת-עֵלְנוּ; וְאַתָּה עֲתָה הִקַּל מְעַבְדֹת אַבְיָד הַקֶּשֶׁה וַיַּעַלּוּ הַכֶּבֶד אֲשֶׁר נָתַן עֲלֵינוּ וַנַּעֲבָדְךָ"⁵¹

רחבעם עונה:

---

⁴⁸ ר' רש"י על דברים י"ז כ'

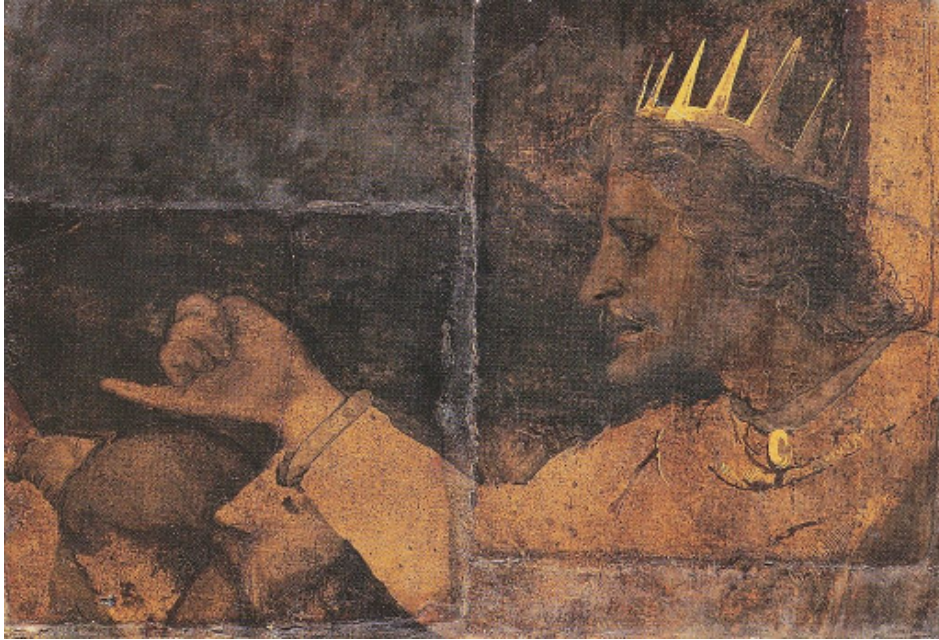
⁴⁹ לפי הסאגה האתיופית "כבוד המלכים" ("כְּבֹד מַלְכֵי") שלמה, באמצעות תחבולה, פיתה את מכדה מלכת שבא. בדרך חזרה לאתיופיה היא ילדה את אבנה לא-חכים ("בן החכם") שלימים הפך למלך וייסד את השושלת הסולמונית. בתנ"ך אין אזכור לכך.

⁵⁰ דברים י"ז-ט"ו

⁵¹ מלכים א', י"ב ד'

”...קִטְנִי⁵² עָבָה מִמֶּתְנִי אָבִי. וְעַתָּה, אָבִי הָעַמִּים עָלֶיכֶם עַל כְּבֹד וְאָנִי
אוֹסִיף עַל-עַלְכֶם; אָבִי יִסֶּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאָנִי אֲיַסֵּר אֶתְכֶם
בְּעִקְרָבִים.”⁵³

54

מתוך מיאוס, עשרה מתוך אחד-עשר השבטים בעלי נחלאות (לשבט לוי אין נחלה
גאוגרפית) מתנתקים מרחבעם ושבט יהודה וחברים לְרִבְעָם, מי שהיה גובה מיסים
תחת שלמה ועתה נבחר למלך ע"י ה'. מעכשיו ועד גלות בבל בני ישראל מחולקים
לשני עמים עוינים: עשרת שבטי ישראל ושבט יהודה, שאלהים מותיר למען דוד
עבדו.

⁵² רש"י מפרש את המילה "אצבע קטנה" אבל זה רק מתוך נימוס

⁵³ מלכים א', י"ב י"א

⁵⁴ "רחבעם" - הנס הולביין הצעיר (1497-153) - שארית מצויר קיר בחדר מועצת העיר בול